

Challenges of Safeguarding Freedom of Expression in the Digital Age

Mohammad Jalali *, Sana Rahman Setayesh**

Abstract

The Preamble to the Universal Declaration of Human Rights proclaims the aspiration for a world where individuals are free to express their opinions without fear as the highest goal of humanity. This right has faced numerous ups and downs throughout history, and in the digital age, with the transformation of communication platforms and patterns, many questions have arisen regarding its protection. The internet, as the dominant communication medium in our time, has advanced and provided us with new communication tools such as social media, and it continues to evolve. With the changing communication platforms and patterns in the digital age and the emergence of new technologies, many questions have arisen about how to protect the right to freedom of expression. Theorists and lawmakers often base the principles and laws protecting freedom of expression on the fundamental characteristics of human communication. However, new technologies can change communication patterns in a way that calls into question the basis of these principles and laws.

Given the technical structure of the internet, there are numerous problems surrounding online freedom of expression. Simply put, the internet is a globally interconnected network of computer networks that are voluntarily connected using common technical standards. On the internet, any user can make content available to other users, whether partially (one-to-one

---

How to Cite: Jalali, M., Rahman Setayesh, S. (2024). Challenges of Safeguarding Freedom of Expression in the Digital Age, *Journal of Legal Studies*, 16(3), 219-256.

* Assistant Professor. Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author). Email: mdjalali@gmail.com

** Master's of Public Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, Email:
Sana.r.setayesh@gmail.com

communication) or more extensively (one-to-many communication). The internet enables one-to-one communication through communication platforms such as email, chat, and short messages. Generally, the World Wide Web is used for one-to-many internet communications, which sends content to the entire network simultaneously through hyperlinks. The internet provides various types of media content, including text, audio, still and moving images. However, no central authority controls the internet's infrastructure or the flow of online information.

If there is unhindered access to the internet, anyone can easily access news and information from the other side of the world, just as easily as local news. This transnational scope of the internet has significant implications for the freedom and utility of online speech, as all types of online communication can cross national and cultural boundaries. Content providers can choose hosting for their information in a less regulated jurisdiction, thereby circumventing the direct regulations of their home jurisdiction. The transnational reach of the internet also makes online freedom of speech problems transnational. The different approaches of various legal systems to freedom of speech problems are now testing democracy more than ever, especially since the internet's transcendence of national borders has placed these approaches in direct conflict and contradiction.

The first step to any approach is to accurately identify the obstacles and problems. Therefore, this article attempts to identify the obstacles and problems that the online space has created for protecting this right. It seems necessary to examine the United States legal system's approach to the internet as one of the most important and influential legal systems in the world to find these challenges. Freedom of speech in this legal system has historically been of particular importance and significance, and the First Amendment to the US Constitution guarantees this right.

The transnational scope of the internet has significant implications for the freedom and utility of online speech, as all types of online communication can cross national and cultural boundaries. Content providers can choose hosting for their information in a less regulated jurisdiction, thereby circumventing the direct regulations of their home jurisdiction. The transnational reach of the internet also makes online freedom of speech problems transnational.

Just as the internet can increase the benefits of speech, it also has the power to increase the harms of speech that governments may not want to curb. The internet creates new ways for governments and private companies to increase their dominance over people and societies. Although social media occupies a vast cultural space, some argue that these media promote limited

interactive methods and marginalize other forms of human communication. To better understand the problems arising from the internet and social media, the architecture and communication structure of the internet are briefly described. Part of the challenges of lawmaking in this area are the structural concerns of the internet that have limited online freedom of expression and increased the importance of regulations in the digital age; these problems include inequality in internet access, the concentration of private sector power, and the practical problems of regulating content. Finally, the article addresses privacy, intellectual property, the authenticity, and the influence of online news sources, which encompass the most significant substantive concerns of online communication. These fundamental issues in the realm of online communication give rise to new concerns and challenges in the legal field. By emphasizing points of importance for the future, this article seeks to explain and solve the problems governing the right to freedom of expression in the digital world and to continue developments in this area and propose possible solutions to guarantee this right in the future.

Ultimately, laws protecting online freedom of expression must consider the harms of the internet alongside its benefits. At the same time, this should not lead to a hasty reaction to address these problems; instead, we should seek regulatory strategies consistent with democratic values to identify and control harmful speech.

Keywords: freedom of speech, internet, legislative challenges, social media, digital age.

Article Type: Research Article..

چالش‌های صیانت از حق آزادی بیان در عصر دیجیتال

محمد جلالی*، ثنا رحمان ستایش**

چکیده

حق آزادی بیان در طول تاریخ با فراز و نشیب‌های بسیاری مواجه بوده است و اکنون با تغییر بسترها و الگوهای ارتباطی در عصر دیجیتال، پرسش‌های جدیدی پیرامون صیانت از این حق مطرح شده است. قانون‌گذاران اغلب بر اساس اصول ارتباطات انسانی، قوانین حمایت از آزادی بیان را تدوین می‌کنند. در حالی که اینترنت و فناوری‌های دیجیتال به گسترش حق آزادی بیان در سراسر جهان کمک کرده‌اند، اما این فناوری‌ها می‌توانند الگوهای ارتباطی را به شکلی تغییر دهند که قوانین موجود زیر سؤال بروند. نخستین گام برای مواجهه با این چالش‌ها، شناسایی دقیق موانع و مشکلات است. در همین راستا، هدف این مقاله بررسی دغدغه‌ها و چالش‌های جدیدی است که عصر دیجیتال برای حق آزادی بیان به وجود آورده است. این چالش‌ها در دو بخش مشکلات ساختاری و ماهوی طبقه‌بندی می‌شوند. از مشکلات ساختاری می‌توان به نابرابری در دسترسی به اینترنت، تمرکز قدرت در بخش خصوصی و دشواری‌های مرتبط با قانون‌گذاری بر محتوا اشاره کرد. در حوزه مشکلات ماهوی نیز مسائلی چون حریم خصوصی، مالکیت معنوی و اعتبار منابع خبری آنلاین از مهم‌ترین دغدغه‌ها به شمار می‌روند که رفع آن‌ها نیازمند رویکردهای دقیق‌تری از سوی قانون‌گذاران است.

* استادیار حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: mdjalali@gmail.com

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی تهران، تهران، ایران

Email: Sana.r.setayesh@gmail.com

واژگان کلیدی: آزادی بیان، اینترنت، چالش‌های قانون‌گذاری، رسانه‌های اجتماعی، عصر دیجیتال.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

سرآغاز

در مقدمه اعلامیه جهانی حقوق بشر ظهور دنیایی که در آن افراد بشر در بیان عقیده، آزاد و از ترس فارغ باشند به‌عنوان بالاترین آرمان بشری اعلام شده است. در همین ابتدا باید در ذهن داشت که بی‌تردید این مقاله درصدد این نیست که فرصت‌ها و امکان‌های جدیدی که عصر دیجیتال برای افراد در سرتاسر جهان برای اعمال حق آزادی بیان فراهم کرده است، انکار کند. ولی بدون شک با تغییر بسترها و الگوهای ارتباطی در عصر دیجیتال و ظهور فناوری‌های نوین سؤال‌های بسیاری در رابطه با چگونگی صیانت از حق آزادی بیان مطرح شده است. واکنش متفاوت نظام‌های حقوقی مختلف به مشکلات آزادی بیان، رویکرد هر یک از این نظام‌های حقوقی به دموکراسی را نشان می‌دهد. خصوصاً که فراتر رفتن اینترنت از مرزهای ملی، این رویکردها را در ناسازگاری و تضاد مستقیم قرار داده است. در نتیجه با توجه به اهمیت چگونگی حل این معضلات جدید و پدید آمدن مشکلاتی که پیش‌ازین قانون‌گذار برای صیانت از این حق تجربه نکرده است، اولین و شاید مهم‌ترین قدم شناسایی و بررسی دقیق این موانع و چالش‌های تازه است. در همین راستا با بررسی مصادیقی در سیستم‌های حقوقی مختلف دنیا بالأخص سیستم حقوقی ایالات متحده آمریکا، مهم‌ترین مسائل قانون‌گذاری برای گفتارهای اینترنتی مورد بحث قرار گرفته و با تأکید بر نکاتی که برای آینده مهم‌تر به نظر می‌رسند، وضعیت فعلی بخش رسانه‌های اجتماعی را که دائماً در حال تغییر است، ارزیابی شده است.

با توجه به ساختار فنی اینترنت، مشکلات فراوانی حول محور بیان آزاد اینترنتی وجود دارند. اگر بخواهیم ساده بگوییم، اینترنت یک شبکه جهانی به‌هم‌پیوسته از شبکه‌های کامپیوتری است که از روی اراده و با استفاده از استانداردهای فنی مشترک،

به هم متصل شده‌اند. در اینترنت هر کاربر می‌تواند محتوایی را در دسترس کاربران دیگری قرار دهد؛ چه به صورت جزئی (ارتباط تک‌به‌تک یا یک نفر با یک نفر) و چه به‌طور گسترده‌تر (ارتباط تک به چند یا یک نفر با چندین نفر). اینترنت از طریق پلتفرم‌های ارتباطی مانند ایمیل، چت و پیام کوتاه، ارتباط تک‌به‌تک را ممکن می‌کند. عموماً برای ارتباطات اینترنتی تک به چند از شبکه جهانی وب استفاده می‌شود که از طریق هایپرلینک‌ها، یک محتوا را به‌طور هم‌زمان به سراسر شبکه‌ها ارسال می‌کند. اینترنت انواع محتوای رسانه‌ای از جمله متن، صوت، تصاویر ثابت و متحرک و برنامه‌های اجراپذیر¹ را ارائه می‌دهد. از سال 2018 م. بیش از چهار میلیارد نفر در سراسر جهان از طریق اینترنت ارتباط برقرار می‌کنند. با این وجود، هیچ مقام مرکزی‌ای زیرساخت اینترنت یا جریان اطلاعات آنلاین را کنترل نمی‌کند.

رسانه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، توئیتر و اینستاگرام به کاربران امکان اشتراک‌گذاری متن، عکس، ویدئو، لینک و افزودن محتوا به وب را داده و کاربرد اینترنت را افزایش داده‌اند. محبوبیت روزافزون رسانه‌های اجتماعی، عملکرد و ویژگی‌های آن‌ها را در تعیین حد و شکل مقررات گفتار اینترنتی بسیار مهم کرده است. گوشی‌های هوشمند، دستگاه‌های بی‌سیم و کوچکی هستند که امکان اتصال قابل‌حمل به اینترنت را فراهم می‌کنند. ظهور آن‌ها، ارتباطات اینترنتی را به‌طور قابل‌توجهی افزایش داده است. کاربردی بودن گوشی‌های هوشمند و عملکرد اشتراکی رسانه‌های اجتماعی، همدیگر را تکمیل و تقویت می‌کنند.

دامنه فراملی اینترنت، پیامدهای مهمی برای آزادی و سودمندی گفتار اینترنتی دارد، زیرا همه انواع ارتباطات آنلاین می‌توانند از مرزهای ملی و فرهنگی گذر کنند. ارائه‌دهندگان محتوا می‌توانند برای اطلاعات خود میزبانی انتخاب کنند که در حوزه قضایی کم‌مقررات‌تری باشد و از این طریق مقررات مستقیم حوزه قضایی محل زندگی خود را

دور بزنند. دسترسی فراملی اینترنت، مشکلات آزادی بیان اینترنتی را نیز فراملی می‌کند. آزادی بیان اینترنتی در سطح هنجاری عمیقاً اهمیت دارد، زیرا اینترنت فرصت بی‌سابقه‌ای برای تجربه کردن مزایای اجتماعی بیان آزاد فراهم می‌کند. سازمان ملل قطعنامه‌ای را تصویب کرده است که در آن از کشورهای عضو می‌خواهد از حق دسترسی به اطلاعات و انتشار اطلاعات در اینترنت محافظت کنند.¹ دیوان عالی ایالات متحده در اولین رویارویی‌اش با تلاش برای اعمال مقررات بر اینترنت، «فضای گسترده و دموکراتیک» اینترنت را ستایش کرد، زیرا در این فضا افرادی که قبلاً به‌طور منفعلانه فقط دریافت‌کننده اطلاعات بودند، اکنون می‌توانستند با تمام دنیا صحبت کنند.² ارتباطات آنلاین به پویا نگه‌داشتن مخالفت‌ها و اعتراض‌های سیاسی در سراسر جهان، به‌خصوص در کشورهایی که دولت‌های اقتدارگرایانه دارند، کمک ارزشمندی کرده‌اند (Ruijgrok, 2017: 498)؛ برای مثال، در اوایل سال 2011 م. مخالفان سیاسی در کشورهای عرب، برای سازمان‌دهی و گسترش موج اعتراض‌های سیاسی خود (موسوم به بهار عربی) عمدتاً از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند (Joseph, 2012: 35). جدای از سیاست، اینترنت خلاقیت هنری، کنجکاوی علمی و مبادلات تجاری را توسعه می‌دهد.

همان‌طور که اینترنت می‌تواند فواید حاصل از بیان را افزایش دهد، توان افزایش آسیب‌های حاصل از بیان - که دولت‌ها ممکن است به دنبال مهارشان باشند - را هم دارد. اینترنت راه‌های جدیدی را برای دولت‌ها و مؤسسات ثروتمند خصوصی ایجاد می‌کند تا سلطه خود را بر مردم و جوامع افزایش دهند. با وجود این‌که رسانه‌های اجتماعی فضای فرهنگی عظیمی را اشغال می‌کنند، بعضی معتقدند که این رسانه‌ها ترویج‌دهنده روش‌های تعاملی محدودی هستند و دیگر اشکال ارتباط انسانی را به حاشیه می‌رانند. قانون‌های لیبرال حفاظت از آزادی بیان آنلاین باید مضرات اینترنت را

1. Office Of The High Commissioner For Human Rights (OHCHR), 'The Promotion, Protection And Enjoyment Of Human Rights On The Internet' (7 April 2018) UN Doc A/HRC/38/L.Io/Rev.I.

2. Reno V American Civil Liberties Union, 521 US 844, 868 (1997).

در کنار منافع آن در نظر داشته باشند.

در گفتار اول، برای درک بهتر مشکلات ساختاری در عصر دیجیتال، ابتدا معماری و ساختار اینترنت به طور خلاصه توضیح داده شده است. در ادامه این گفتار مشکلاتی که این ساختار ایجاد کرده و به محدود شدن آزادی بیان آنلاین انجامیده، همراه با افزایش اهمیت قوانین و مقررات در عصر اینترنت بررسی شده است. از جمله این مشکلات می‌توان این موارد را نام برد: نابرابری در دسترسی، چگونگی توزیع قدرت میان دولت‌ها، واسطه‌های بیان در بخش خصوصی و کاربران اینترنتی و عللی که ساختار اینترنت، قانون‌گذاری مؤثر را سخت می‌کند. در گفتار دوم به مشکلات محتوایی ارتباطات آنلاین از جمله حریم خصوصی، مالکیت معنوی، موثق بودن و تأثیرگذاری منابع خبری آنلاین پرداخته می‌شود.

روش تحقیق مقاله حاضر توصیفی و تحلیلی و روش گردآوری مطالب، کتابخانه‌ای و اینترنتی است. به دلیل ملموس بودن بسیاری از مباحث در زندگی روزمره تلاش شده اخبار روز مرتبط با چالش‌های مخاطبان در مواجهه با رسانه‌های اجتماعی نیز از نظر دور نماند.

1. مشکلات ساختاری بیان آزاد در بستر اینترنت

اینکه هر رسانه جمعی چقدر آزادی بیان را تسهیل می‌کند به ساختارهای سیاسی، اقتصادی و فنی آن رسانه بستگی دارد. چه کسی مالک زیرساخت آن رسانه است، آن را اداره کرده و از آن بهره می‌برد؟ چه کسی می‌تواند از آن رسانه استفاده کند و چه شرایطی بر دسترسی به آن تأثیر می‌گذارد؟ دولت‌ها با استفاده از چه روش‌هایی می‌توانند گفتار و بیان را در آن رسانه محدود کنند؟ ساختار ویژه اینترنت، مجموعه‌ای از مشکلات ساختاری به هم پیوسته را در رابطه با آزادی بیان به وجود می‌آورد.

1-1. نابرابری در دسترسی به اینترنت

آزادی بیان شامل بعد مهمی از عدالت توزیعی¹ است (Karst, 1975: 43). اساسی‌ترین عامل ساختاری‌ای که اثربخش بودن یک رسانه ارتباطی را معین می‌کند، در دسترس بودن آن رسانه برای کاربران است. در رسانه‌های جمعی قبل از اینترنت، کمبود منابع - از کاغذ چاپ گرفته تا رسانه‌های گسترده‌تر - شکاف شدیدی بین توزیع‌کنندگان و مصرف‌کنندگان اطلاعات ایجاد کرده بود. ساختار ارتباطی غیرمتمرکز و چند به چند² اینترنت تا حد زیادی آن مشکلات قدیمی را حل کرده است. اینترنت همچنین هزینه در دسترس قرار دادن اطلاعات برای مخاطبان انبوه را به شدت کاهش داده است (Volokh, 1995:104). با این حال، هنوز دو مشکل مهم در منابع وجود دارد که فرصت برقراری ارتباط آنلاین را محدود می‌کند.

نخست آن‌که بسیاری از مردم جهان اصلاً امکان دسترسی به اینترنت ندارند. کشورهای فقیر و مردم فقیری که در کشورهای مرفه زندگی می‌کنند، اغلب نمی‌توانند به سرزمین اینترنت قدم بگذارند. گزارشی در سال 2016 م. توسط اتحادیه بین‌المللی ارتباطات منتشر شد که نابرابری فاحشی را در «نفوذ اینترنت»³ (درصد ساکنان کشورهای مختلف که به اینترنت دسترسی دارند) نشان داد. کشورهای توسعه‌یافته به‌طور میانگین حدود 70 درصد ضریب نفوذ را تشکیل می‌دهند، در حالی که کشورهای در حال توسعه تنها حدود 15 درصد نفوذ دارند. اروپا با دسترسی بیش از 80 درصد ساکنان به اینترنت، پیش‌تاز جهان است. چندین کشور اروپایی (ایسلند، لوکزامبورگ، نروژ) ضریب نفوذ بالای 95 درصد دارند. در مقابل، کشورهای آسیایی و عربی ضریب نفوذی در حدود تنها 40 درصد دارند. آفریقا با ضریب نفوذ تنها 10 درصد در انتهای فهرست قرار دارد. حداقل ده کشور آفریقایی هستند که ضریب نفوذ زیر 7 درصد دارند (International

1. Distributive Justice

2. Many-To-Many Communication

3. Internet Penetration

(Telecommunications Union, 2016). افرادی که به اینترنت دسترسی ندارند، به‌طور نامتناسبی کم‌تر تحصیل‌کرده، روستایی، سالخورده و زن هستند. هزینه دسترسی به اینترنت یک عامل جدی در نابرابری نفوذ است؛ در کشورهای درحال توسعه، هزینه فعال‌سازی اینترنت پهن باند ثابت¹ می‌تواند درصد زیادی از درآمد کل یک خانواده را به خود اختصاص دهد (International Telecommunications Union, 2016).

دوم آن‌که حتی باوجود این‌که اینترنت هزینه ورود به ارتباطات جمعی را کاهش داده است، هزینه دستیابی به مخاطبان انبوه برای یک کاربر همچنان بالاست. سیل اطلاعات اینترنت، اهمیت یک منبع ارتباطی را که مدت‌ها دست‌کم گرفته می‌شد، آشکار کرده است؛ توجه انسان (Wu, September 2017). هیچ‌کس نمی‌تواند تمام اطلاعاتی را که اینترنت در مورد موضوع‌های متنوع در دسترس قرار می‌دهد، پردازش کند. مردم باید از میان طیف گسترده‌ای از منابع اطلاعاتی آنلاین انتخاب کنند و همین اهمیت توانایی ارائه‌دهندگان محتوا در تأثیرگذاری بر انتخاب مخاطبان را بالا می‌برد. مهم بودن توجه مخاطبان، مزایایی را برای ارائه‌دهندگان کلان که بودجه بیشتری دارند، به دنبال دارد، زیرا این ارائه‌دهندگان می‌توانند هزینه بیشتری به جلب توجه مخاطب اختصاص دهند؛ بنابراین اگرچه مخاطبان برای یافتن اطلاعات آنلاین گزینه‌های بی‌شماری دارند، تعداد محدودی از ارائه‌دهندگان محتوا هستند که بر محیط‌های اطلاعاتی مهم آنلاین سلطه دارند، درست مانند کاری که شرکت‌های رسانه‌ای بزرگ در دوران قبل از اینترنت می‌توانستند انجام دهند (Magadan, 2018, 71).

2-1 متمرکز شدن قدرت بخش خصوصی

نبود مقررات دولتی، لزوماً داشتن آزادی بیان را تضمین نمی‌کند. واسطه‌های خصوصی بیان² -به‌ویژه ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی³ (ISP ها)، موتورهای جستجو و

1. A Fixed Broadband Connection

2. Private Speech Intermediaries

3. Internet Service Providers

رسانه‌های اجتماعی - عمدتاً نحوه جریان پیدا کردن اطلاعات در بین کاربران اینترنت را معین می‌کنند. این نهادها نه برای ترویج آزادی بیان، بلکه برای کسب درآمد شکل گرفته‌اند. واسطه‌های خصوصی، با وجود اینکه عموماً انگیزه‌های سیاسی و مسئولیت‌پذیری دولت‌ها را ندارند، به شدت بر ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی بیان آنلاین تأثیر می‌گذارند. رژیم‌های اقتدارگرایانه و حتی برخی از دولت‌های دموکراتیک، از واسطه‌ها برای محدود کردن دسترسی مردم به گفتارهایی که مطلوبشان نیست، کمک می‌گیرند (Eko, 2011: 15). معمولاً ماهیت و قدرت واسطه‌های بیان اینترنتی، مشکل همیشگی نظریه آزادی بیان را تشدید می‌کند: آیا دولت‌ها می‌توانند برای واسطه‌ها مقررات تعیین کنند؟ آیا لزومی برای این کار وجود دارد؟ این مقررات باید تا چه حدی باشند که آزادی بیان حفظ شود؟

دولت‌ها اغلب به دنبال اجتناب از این مشکل بوده‌اند و این کار را از طریق مقررات تجاری‌ای انجام داده‌اند که قدرت واسطه‌ها را در کنترل ارتباطات محدود می‌کنند. این مقررات ساختاری محتوای گفتار را محدود نمی‌کند؛ بلکه سازوکارهای تجاری‌ای را که به وسیله آن واسطه‌های خصوصی اطلاعات را کنترل و هدایت می‌کنند، محدود می‌کنند. قانون اساسی عموماً دولت‌ها را از قانون‌گذاری بر این ویژگی‌های ساختاری رسانه‌های ارتباطی منع نمی‌کند. معمولاً تا زمانی که دولت‌ها با هدف سرکوب عقایدی مشخص مقررات را تنظیم نکنند، به آزادی بیان لطمه‌ای وارد نمی‌شود. به همین جهت در دوران قبل از اینترنت، دولت‌ها اغلب تعداد روزنامه‌ها یا ایستگاه‌های پخش رادیویی‌ای را که هر شخص حقیقی یا حقوقی می‌توانست داشته باشد، محدود می‌کردند (Baker, 2007: 89).

مهم‌ترین موضوع در تعیین مقررات برای ساختار بیان اینترنتی، بی‌طرفی شبکه بوده است. "ISP"‌ها به دنبال آزادی عمل هستند تا بتوانند انواع محتوای آنلاین را با قیمت‌های مختلف و سرعت‌های مختلف ارائه دهند. «بی‌طرفی شبکه» در واقع یک دستور قانونی است که طبق آن "ISP"‌ها خدمات را بدون تبعیض (از نظر قیمت یا شرایط) بین منابع یا محتواهای گفتاری ارائه می‌کنند. طرفداران این قانون، بی‌طرفی

شبکه را برای دموکراتیک بودن اینترنت ضروری می‌دانند. آن‌ها معتقدند که بدون بی‌طرفی شبکه، "ISP" ها می‌توانند علیه ارائه‌دهندگانی که بیانی مخالف منافع آن‌ها دارند، تبعیض قائل شوند و یا ارائه‌دهندگانی را که قادر به پرداخت قیمت‌های بالاتر برای خدمات پرسرعت‌تر و بهتر نیستند، به حاشیه برانند (Nunziato: 2009). مخالفان بی‌طرفی شبکه معمولاً این‌طور استدلال می‌کنند که اگر "ISP" ها اجازه تعیین قیمت و شرایط خدمات را داشته باشند، کارآمدترین شرایط برای ارتباطات اینترنتی به وجود می‌آید (Yoo, 2006: 94).

دولت‌های فراوانی در سراسر جهان، دستور بی‌طرفی شبکه را به اجرا درآورده‌اند. در سال 2010 م. شیلی به اولین کشوری تبدیل شد که بی‌طرفی شبکه را پذیرفت.¹ اتحادیه اروپا قانون بی‌طرفی شبکه را که توسط قانون‌گذار فراملی² اعمال می‌شود، حمایت می‌کند.³ کانادا طبق قانون مخابرات خود که "ISP" ها را ابزارهای خدماتی تلقی می‌کند، از بی‌طرفی شبکه حمایت می‌کند.⁴ باین وجود، منتقدان معتقدند که وجود استثنا و حفره‌های قانونی، باعث تضعیف اغلب حکومت‌هایی شده که بی‌طرفی شبکه را اعمال کرده‌اند؛ برای مثال، قانون‌گذاران کانادایی به "ISP" ها اجازه داده‌اند تا هزینه‌های متفاوتی را برای خدمات اینترنت خانگی بر اساس درصد استفاده کاربر اعمال کنند.⁵ چنین بحث‌هایی نشان‌دهنده دشواری تنظیم و اجرای یک معیار برای «بی‌طرفی» در هرگونه زمینه قانونی هستند، چه رسد به زمینه پیچیده‌ای مانند بیان اینترنتی.

احتمالاً بشود گفت که بحث‌برانگیزترین نبرد بر سر قانونی و درست بودن بی‌طرفی شبکه در ایالات متحده آمریکا رخ داده است. دولت اوباما در سال 2015 م. از طریق مقررات فدرال دستور بی‌طرفی شبکه را اعمال کرد، اما دولت ترامپ در سال 2017 م.

1. Law No 20,453 (Biblioteca Del Congreso Nacional De Chile, 26 August 2010).

2. A Transnational Regulator

3. Regulation (EU) 2015/2020; 'All You Need To Know About Net Neutrality Rules In The EU' (Body Of European Regulators For Electronic Communications).

4. Telecommunications Act, SC 1993, C 38

5. Telecom Decision CRTC 2011-44, Canadian Radio-Television And Telecommunications Commission (25 January 2011).

این مقررات را فسخ کرد (Kang, December 2017). بحث‌های حقوقی در مورد بی‌طرفی شبکه در آمریکا به سمت استدلال‌های مبتنی بر قانون اساسی پیش می‌روند. برخی از مدافعان بی‌طرفی شبکه این‌طور استدلال کرده‌اند که حفاظت متمم اول قانون اساسی از آزادی بیان مستلزم دسترسی بدون تبعیض به اطلاعات و مخاطبان است و در نتیجه بی‌طرفی شبکه را واجب می‌کند (Yemini, 2008: 13). در مقابل، مخالفان بی‌طرفی شبکه، از جمله برت کاوانا¹ قاضی دیوان عالی ایالات متحده، استدلالشان این است که دستور بی‌طرفی شبکه استقلال "ISP"ها را برای ویرایش و هدایت محتوا به هر گونه‌ای که صلاح می‌بینند، محدود می‌کند و این نقض متمم اول است.² دادگاه‌های ایالات متحده تا پیش از این، مسئله بی‌طرفی شبکه را یک مسئله نامرتبط با قانون اساسی درباره مقررات ساختاری تلقی می‌کردند؛ اما موفقیت استدلال‌های متمم اول (چه در حمایت از بی‌طرفی شبکه و چه در رد آن) نشان‌دهنده یک تغییر رویکرد بزرگ است.

3-1. مشکلات عملی حاصل از قانون‌گذاری بر محتوا

آخرین مجموعه از مشکلات ساختاری آزادی بیان اینترنتی - که با برخی از مشکلات محتوایی مطرح شده زیر تعامل دارد - مربوط به چالش‌های مفهومی و منطقی حاصل از اینترنت است، در زمانی که دولت‌ها به دنبال قانون‌گذاری بر محتوای گفتار هستند. یک سؤال اساسی و دشوار در مورد مقررات محتوایی این است که آیا داده‌های موجود در اینترنت، سخنانی هستند که مستحق حفاظت قانون اساسی باشند؟ اگر بله تا چه حد؟ اینترنت می‌تواند گفتار را به شیوه‌هایی متفاوت از رسانه‌های قبلی تولید کرده و انتقال دهد. جنبه محتوایی فرآیندهای اینترنتی برای تولید داده (به‌ویژه الگوریتم‌های مستقل و نیمه‌مستقل)³ به کنترل مستقیم انسان‌ها نیاز ندارد و این شاخصه‌ای است که

1. Brett Kavanaugh

2. US Telecom Ass'n v Fed Communications Comm'n No 15-1063 (DC Cir 1 May 2017) (Kavanaugh J, Dissenting From Denial Of Rehearing En Banc).

3. Autonomous And Semi-Autonomous Algorithms

عموماً مصداق گفتار محافظت‌شده در قانون اساسی محسوب می‌شود. همچنین باید در نظر داشت که بسیاری از داده‌های خام آنلاین به معنای متعارف دربردارنده ایده و عقاید نیستند (Benjamin, 2013: 161). در ایالات‌متحده، متمم اول قانون اساسی سرسختانه از آزادی بیان حمایت قانونی می‌کند، اما هنوز به‌طور شفاف مشخص نکرده که چه چیز «بیان»¹ محسوب می‌شود (Schauer, 2004: 117). محققین درباره میزانی که اطلاعات آنلاین مستحق حمایت متمم اول هستند، اختلاف نظر دارند (Bhagwat, 2012: 36). دیوان عالی ایالات‌متحده صرفاً پیشنهاد داده که متمم اول از جریان داده‌های آنلاین حمایت قانونی کند.² با توجه به این‌که واسطه‌های مستقر در ایالات‌متحده نقش مهمی در ارتباطات اینترنتی دارند، حل کردن اختلاف‌های موجود در قانون آمریکا بر سر این مسئله که «آیا داده نوعی بیان محسوب می‌شود؟» می‌تواند اهمیت زیادی برای ماهیت و محدوده مقررات بیان اینترنتی داشته باشد.

درجایی که یک دولت می‌تواند مقررات مصوب مربوط به محتوای اینترنتی را توجیه کند، چه نوع مقرراتی از نظر منطقی امکان‌پذیرند؟ قانون‌گذاری مستقیم بر بیان آنلاین اغلب دشوار است. فراملی بودن ارتباطات آنلاین به این معنی است که بیان‌کنندگان آنلاین اغلب می‌توانند نظارت نظام ملی خود را دور بزنند. حجم عظیم گفتار در فضای آنلاین می‌تواند نظارت بر محتوا را بسیار پرهزینه کند؛ به‌عنوان مثال، در ایالات‌متحده یک بار تلاشی برای محدود کردن مستقیم محتوای آنلاین «ناشایست»³ صورت گرفت که تا حدی در اعاده دادرسی بر طبق قانون اساسی شکست خورد. دلیل آن این بود که ساختار اینترنت قانون‌گذاران را مجبور به بررسی راه‌های متعدد کرد و موانع عمده‌ای را بر سر راه اثربخشی مقررات قرار داد.⁴ رژیم‌های اقتدارگرا و تمامیت‌خواه اغلب محتوایی را که برایشان نامطلوب باشد، با اعمال کنترل‌های سراسری

1. Speech

2. Sorrell V IMS Health, Inc, 564 US 552, 570 (2011)

3. Indecent

4. Reno V American Civil Liberties Union, 521 US 844 (1997)

در دسترسی به اینترنت ساکت می‌کنند. دولت‌های دموکراتیک هم از طریق مقررات غیرمستقیم به دنبال کنترل و تنظیم محتوا بوده‌اند. آن‌ها با استفاده از تشویق و مجازات، واسطه‌های خصوصی بیان را واداشته‌اند تا محتوا را کنترل کنند. منتقدان این رویکرد را «سانسور نرم» نامیده‌اند (Bambauer, 2012: 79).

بررسی مشکلات محتوایی بیان اینترنتی که در ادامه مطرح می‌شود، نشان می‌دهد که چگونه دولت‌های دموکراتیک از مقررات غیرمستقیم برای مهار گفتار نفرت‌پراکنانه، حفاظت از حریم خصوصی و حفاظت از مالکیت معنوی استفاده کرده‌اند.

دشواری اعمال مستقیم مقررات بر محتوای آنلاین و سهولت اعمال غیرمستقیم مقررات بر واسطه‌های بیانی، به شدت بر نحوه تعامل قانون و سیاست‌های عمومی برای ترویج و مهار بیان اینترنتی تأثیر می‌گذارد. واسطه‌گران آنلاین برخی از ویژگی‌های ارائه‌دهندگان محتوا، ویرایشگران محتوا و یا مجراهای بیانی¹ را دارند. موتورهای جستجو (بدون وجود ویراستاران انسانی)، برای سازمان‌دهی و ارائه اطلاعات در مورد محتوایی که اشخاص ثالث ایجاد کرده‌اند، از الگوریتم‌های اختصاصی استفاده می‌کنند (Nunziato: 2009). رسانه‌های اجتماعی نیز از الگوریتم‌های اختصاصی برای هدایت کاربران به سمت محتوای خاصی که توسط سایر کاربران ایجاد شده است، استفاده می‌کنند. به‌طور کلی ادعای حمایت قانونی از آزادی بیان در برابر مقررات دولتی به این فرض بستگی دارد که مدعی یا در حال ایجاد محتواست یا حداقل دارای صلاحیت و ویراستارانه‌ی ارزشمندی است. در مقابل، کنترل یک طرف بر محتوای بیان می‌تواند آن طرف را در قبال آسیب‌های ناشی از بیان مسئول کند؛ بنابراین هر چه استدلال یک واسطه برای حمایت قانونی از آزادی بیان قوی‌تر باشد، احتمالاً انگیزه دولت برای اعمال محدودیت‌های بیانی بیشتر می‌شود (Tushnet, 2008, 76). این تناقض برای واسطه‌های آنلاینی که کارکردها و روش‌هایشان تمایز بین بیان‌کنندگان/ویرایشگران و

مجرها را مخدوش می‌کند، پیچیده‌تر می‌شود. تعیین کردن میزان اثرپذیری واسطه‌ها از مقررات زمانی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که متوجه می‌شویم تعقیب منافع شخصی واسطه‌ها می‌تواند آزادی بیان کاربران اینترنتی را به خطر بیندازد.

2 مشکلات ماهوی بیان آزاد در بستر اینترنت

برخلاف مقررات ساختاری که در بالا بررسی شد، مقررات محتوایی¹ عمده‌اً محتوای گفتار را هدف قرار می‌دهند تا به اهداف نظارتی دست یابند. رژیم‌های اقتدارگرا همواره محدودیت‌های اساسی و گسترده‌ای را بر بیان اینترنتی تحمیل می‌کنند. نظام‌های سیاسی دموکراتیک که بر اساس قانون اساسی از بیان، حمایت قانونی به عمل می‌آورند، عموماً اعمال مقررات محتوایی بر بیان را ممنوع می‌کنند؛ مگر اینکه اولویت‌های مقرراتی دیگری وجود داشته باشند که منافع بیانی بتوانند قانوناً در برابر آن‌ها تعدیل شوند. هرچند استراتژی‌های نظارتی غیرمستقیم - که بر اساس آن‌ها دولت‌ها واسطه‌های خصوصی را ترغیب به محدود کردن بیان آنلاین می‌کنند - ممکن است منافاتی با قانون اساسی و اصل عدم استفاده از مقررات محتوایی نداشته باشند، بازهم تهدیدی جدی برای هنجارهای آزادی بیان و آزادی بروز در عمل به شمار می‌روند.

این گفتار مشکلات محتوایی آزادی بیان را با تأکید بر بیان اینترنتی مورد بحث قرار می‌دهد. مشکلاتی که در این گفتار در مورد آن‌ها بحث خواهد شد (گفتار نفرت‌پراکنانه و افتراآمیز، ارتباط بیان با حریم خصوصی، مالکیت معنوی و نگرانی در مورد اثربخش بودن دموکراتیک رسانه‌های خبری) مدت‌هاست که به‌وفور در قوانین و نظریات آزادی بیان مطرح بوده‌اند. افزایش سرعت و دامنه ارتباطات اینترنتی آسیب‌هایی را که بیان می‌تواند ایجاد کند تشدید می‌کند و بنابراین دولت‌ها ممکن است به دنبال بهبود این مشکل باشند. اینترنت همچنین مزایای بالقوه گفتار را افزایش می‌دهد و اهمیت حفاظت

---

1. Substantive Regulations

قانونی قوی از بیان را بیشتر می‌کند.

1-2. گفتار نفرت پراکنانه و افترا آمیز

اینترنت این ظرفیت را دارد که برای هر شخص بیان‌کننده، مخاطبان زیادی پیدا کند. این امر پیامدهای مضری داشته و باعث بروز سخنان آسیب‌زا و مخرب اجتماعی شده است. از انواع گفتارهای آسیب‌زایی که اینترنت به آن‌ها مجال حضور داده است می‌توان به افترا یا تخریب آبروی یک فرد¹ و همچنین «گفتار نفرت پراکنانه»² اشاره کرد. تحقیر هویت گروه‌ها از جمله مثال‌های این سخنان آسیب‌زاست. حمله به آبروی فردی و هویت گروهی می‌تواند در سطح آنلاین آسیب‌های بسیار بیشتری را وارد کند، زیرا این حملات می‌توانند با سرعت زیاد و در برابر مخاطبان زیادی رخ دهند. اینترنت ابزاری برای همه گروه‌های نفرت‌پراکن شده است تا زهر خود را پخش کرده و عضو جدید بگیرند؛ از سفیدپوستان برتری‌طلب³ و نئونازی‌ها⁴ گرفته تا جهادگرایان (Herrman, August 2017). جوامع دموکراتیک به شیوه‌های مختلفی با این مشکلات روبه‌رو شده‌اند. آمریکا در عین این‌که سخنانی که آبروی فردی را از بین می‌برند دارای مسئولیت سنگین قانونی می‌شمارد، به دلیل متمم اول قانون اساسی، از محدودسازی گفتار نفرت پراکنانه یا افترا آمیز با شدت جلوگیری می‌کند.⁵ سایر دولت‌های دموکراتیک، حق آزادی بیان را با منافع اجتماعی و کرامتی یکسان می‌کنند و این‌گونه فضایی برای اعمال مقررات بر گفتار نفرت پراکنانه اینترنتی به وجود می‌آورند.

برای مثال، منشور حقوق بنیادین اتحادیه اروپا حق آزادی در بیان و اطلاعات⁶ و همچنین حق برگزاری اجتماعات و انجمن‌ها را⁷ هم‌ارزش حق کرامت فردی،⁸ حق حریم

1. Defamation Of Individuals

2. Hate Speech

3. White Supremacists

4. Neo-Nazis

5. Matal V Tam, 137 S Ct 1744 (2017)

6. Charter Of Fundamental Rights Of The European Union [2012] OJ 326, Title II, Art 11.

7. IBID, Title II, Art 12

شخصی و امنیت داده‌ها¹ و حق برابری² قرار داده است. یکی کردن ارزش این حقوق، باعث می‌شود که امکان محدود کردن سخنان نفرت‌محور با هدف حفاظت از کرامت و برابری به وجود بیاید. اتحادیه اروپا برای مقابله غیرمستقیم با سخنان نفرت‌محور اینترنتی، "ISP"ها و سایر ارائه‌دهندگان دسترسی به بیان آنلاین را ترغیب به امضای یک توافق‌نامه کرده است. طبق این توافق‌نامه شرکت‌ها ملزم هستند گفتار نفرت‌پراکنانه‌ای را که در پلتفرم‌های آن شرکت ارسال شده‌اند، با استناد به قوانین کشورهای عضو حذف کنند.³ در میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا، آلمان جدی‌ترین رویکرد قانونی را نسبت به گفتار نفرت‌پراکنانه (خصوصاً در رسانه‌های اجتماعی) در پیش گرفته است؛ برای مثال، قانونی مصوب در آلمان هست که شرکت‌های رسانه‌های اجتماعی را ملزم می‌کند پلتفرم‌های خود را کنترل کرده و گفتار نفرت‌پراکنانه را در برخی موارد ظرف بیست و چهار ساعت، حذف کنند. عدم رعایت این قانون می‌تواند تا سقف 50 میلیون یورو جریمه به همراه داشته باشد.⁴ کشورهای اروپایی هم در مواردی از قانون‌گذاری بر واسطه‌های خصوصی⁵ برای اصلاح گفتار افتراآمیز استفاده کرده‌اند؛ به‌عنوان مثال دادگاه عالی ایتالیا مدیر یک شرکت هاستینگ⁶ را به دلیل اظهارات افتراآمیز منتشرشده در یکی از سایت‌هایی که آن شرکت میزبانی می‌کرد، دارای مسئولیت کیفری شمرد.⁷

سایر نظام‌های دموکراتیک مستقیماً خود کاربرانی را که گفتار نفرت‌پراکنانه منتشر کرده‌اند، دارای مسئولیت حقوقی می‌شمارند. در استرالیا قوانین کیفری استفاده از سرویس‌های مخابراتی⁸ برای ارسال پیام‌های تهدیدآمیز، آزاردهنده یا توهین‌آمیز را

8. IBID, Title I, Art 1

1. IBID, Title II, Art 7,8

2. IBID, Title III

3. European Commission Press Release IP/16/1937: European Commission And IT Companies Announce Code Of Conduct On Illegal Online Hate Speech (European Commission, 31 May 2016).

4. Act To Improve Enforcement Of The Law In Social Networks (Network Enforcement Act) 2017.

5. Intermediary Regulation

6. A Website Hosting Company

7. Public Prosecutor V Maffais, Case No 54946/2016 (27 December 2016).

8. Telecommunications Carriage Services

ممنوع می‌کند.¹ همچنین شهروندان می‌توانند علیه گفتار نفرت‌پراکنانه اقامه دعوا کنند.² بر اساس این دعاوی مدنی، دادگاه فدرال استرالیا حذف پست‌های اینترنتی‌ای که هولوکاست را انکار می‌کنند، اجباری کرده³ و به یک روزنامه دستور داده است که برای پست‌هایی که بومیان استرالیایی روشن پوست⁴ را به لحاظ قومیتی بد جلوه می‌دهند، اظهارهای اصلاحی منتشر کند.⁵ در کانادا طبق قوانین مصوب، علیه پروپاگانداي نفرت‌پراکنانه ممنوعیت‌هایی وجود دارد که از محاکمه قضایی این دست فعالیت‌های آنلاین حمایت می‌کنند. دادگاه حقوق بشر کانادا بعضی کاربران اینترنتی را به دلیل توهین به یهودیان، آفریقایی-کانادایی‌ها و سایر گروه‌های اقلیتی⁶ یا انکار هولوکاست،⁷ تحریم کرده است. دادگاه عالی کانادا در یک پرونده که شامل اعمال محدودیت ایالتی بر گفتار غیر اینترنتی بود، زمانی احکام دادگاه حقوق بشر را تأیید کرد که تطابق ماهوی استاندارد قانونی ممنوعیت گفتار نفرت‌پراکنانه با قانون اساسی مشخص شد.⁸

حفاظت قانونی از گفتار نفرت‌پراکنانه و یا اعمال محدودیت بر آن، هر دو مشکلاتی را ایجاد می‌کنند؛ از یک‌سو، ایالات متحده شاهد افزایش شدید فعالیت گروه‌های نفرت‌پراکن بوده است که این می‌تواند نشان‌دهنده اثربخشی اینترنت به‌عنوان رسانه ترویج پروپاگاندا باشد، از سوی دیگر اعمال محدودیت بر گفتار نفرت‌پراکنانه این سؤال را به وجود می‌آورد که تا چه حد می‌توان این محدودیت را ادامه داد؟

بعضی از موضوع‌های مهم مورد بحث در جامعه (به‌ویژه مباحث مربوط به مهاجرت و افراط‌گرایی مذهبی) باعث ایجاد نفرت غیرمنطقی در میان اعضای جامعه می‌شوند. در عین حال همین مباحث می‌توانند باعث ایجاد گفتمان جدی بر سر سیاست‌های

1. Criminal Code Act 1995 (Cth) Sch 1 Pt 10.6 Div 474.17.

2. Racial Discrimination Act 1975 (Cth) S 18C

3. Jones V Toben (2002) 71ALD 629

4. Ethnic Identities Of Fairer-Skinned Aboriginal Australians

5. Eatock V Bolt (2011) 197 FCR 261

6. Warman V Winnicki (2006) Carswellnat 6178; Warman V Northern Alliance (2009) Carswellnat 581.

7. Citron V Zundel (2002) Carswellnat 4364

8. Whatcott V Saskatchewan Human Rights Tribunal [2013] 1 SCR 467

عمومی بشوند. اروپا برای کنترل قانونی گفتار نفرت‌پراکنانه رویکردی غیرمستقیم دارد و این‌گونه بدون سانسور دولتی، بیان تحقیرآمیز علیه گروه‌ها در ملاءعام را محدود می‌کند. باین‌حال، مقررات غیرمستقیم به واسطه‌های خصوصی که هیچ وظیفه‌ای در قبال مردم ندارند و بدون توجه به قوانین آزادی بیان عمل می‌کنند، قدرت می‌دهند تا تضاد اجتماعی بین آزادی بیان و مسئله برابری را حل کنند. این واسطه‌ها به دنبال اجتناب از مسئولیت حقوقی هستند و همین آن‌ها را به سمت سانسور کردن سوق می‌دهد (Lee, October 2017). از طرفی ممنوعیت‌های قانونی مستقیم کانادا و استرالیا هم ممکن است خودسانسوری را تشویق کنند و باعث محدود شدن بیش‌ازحد گفتمان آنلاین شوند.

2-2. بیان و حریم خصوصی

حق آزادی بیان دائماً با حق حریم خصوصی در تعامل است. اینترنت حداقل دو نوع مشکل ایجاد کرده که بیان را با حریم خصوصی مرتبط می‌کند؛ یک نوع مشکل زمانی به وجود می‌آید که دولت‌ها حریم خصوصی را طوری به خطر می‌اندازند که ممکن است آزادی بیان را تضعیف کند. نوع دیگر مشکل زمانی ایجاد می‌شود که دولت‌ها به دنبال حفظ حریم خصوصی به روش‌هایی هستند که ممکن است آزادی بیان را تهدید کند.

الف. اینترنت به‌عنوان ابزار نظارت دولت

دولت‌ها مدت‌هاست که برای توجیه محدودسازی حقوق مدنی و سیاسی (خصوصاً حق آزادی بیان) مسئله امنیت ملی را بهانه کرده‌اند. این تهدید علیه حقوق مدنی و سیاسی با ظهور اینترنت و امکان نظارت دولت بر مکالمات خصوصی، در مقیاسی غیرقابل‌باور تشدید شده است. اینترنت به دولت‌ها این امکان را می‌دهد که داده‌های فراوانی درباره هر کسی که به‌صورت آنلاین ارتباط برقرار می‌کند، جمع‌آوری کنند. نظارت انبوه اینترنتی حداقل از دو جهت آزادی بیان آنلاین را تهدید می‌کند؛ نخست

نظارت ذاتاً بر هر آنچه مردم می‌گویند یا می‌شنوند سایه‌ای از تحریم‌های بالقوه دولت می‌اندازد. توانایی تفکر و برقراری ارتباط خارج از دید عموم، تفکر و ارتباطات را به جنب‌وجوش درمی‌آورد. تحقیقات نشان می‌دهد که ترس از نظارت دولت، افراد را از وارد کردن اصطلاحات بحث‌برانگیز در موتورهای جستجو (Mathews & Tucker, April 2015) و ارسال پیام‌های سیاسی بحث‌برانگیز در رسانه‌های اجتماعی باز می‌دارد (Stoycheff, 2016: 93). دوم آن‌که با وجود نقش مثبت رسانه‌های اجتماعی در اعتراض‌های بهار عربی، نقش منفی آن‌ها این بود که دولت‌ها از اینترنت برای نظارت، سرکوب و مقابله با مخالفان استفاده می‌کردند. دولت‌های اقتدارگرا معمولاً فعالیت‌های آنلاین را برای شناسایی و مجازات مخالفان سیاسی پیگیری می‌کنند.

دولت‌های دموکراتیک، اگرچه با شدت کم‌تر، اما همچنان از اینترنت به شدت برای نظارت داخلی استفاده می‌کنند. دولت انگلیس برنامه‌ای به نام "Optic Nerve" را تولید کرد که حداقل چهار سال فعال بود و به وسیله دوربین وب میلیون‌ها تصویر تصادفی از کاربران یاهو گرفت. دولت از این تصاویر برای آزمایش‌های تشخیص چهره و نظارت بر اهداف اطلاعاتی استفاده کرد، اگرچه در عمل هیچ‌کدام از آن افراد مشکوک به انجام خطایی نبودند (Ackerman & Ball, February 2014). دولت انگلیس همچنین به سایر دولت‌های اروپایی کمک کرد تا نظارت گسترده بر جامعه خود را افزایش دهند (Borger, November 2013). دولت کانادا از سرویس وای فای رایگان فرودگاه‌ها برای جاسوسی از مسافران استفاده کرد (Weston, January 2014). دولت ایالات متحده پس از حملات تروریستی سال 2001 م. جاسوسی از شهروندان را به شدت افزایش داد. در سال 2013 م. گروهی از روزنامه‌نگاران گزارش دادند که دولت ایالات متحده به وسیله یک نرم‌افزار سری به نام "Prism" سال‌ها داده‌های کاربران اینترنت را مستقیماً از سرور شرکت‌های پیشرو فناوری جهان و واسطه‌های بیانی (از جمله اپل، گوگل و فیس‌بوک) جمع‌آوری کرده بود (Greenwald & MacAskill, June 2013).

خطر تجاوز به حریم خصوصی با استفاده از نظارت انبوه فقط در اقدامات دولتی

خلاصه نمی‌شود. شرکت‌های خصوصی اغلب از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد کاربران استفاده می‌کنند تا آن‌ها را مورد هدف تبلیغات و سایر پیام‌های خود قرار دهند؛ برای مثال، در طول انتخابات ملی آمریکا در سال 2016 م. یک شرکت تحلیل داده راست‌گرا به نام "Cambridge Analytica" ده‌ها میلیون نمایه فیس‌بوک را جمع‌آوری کرد تا مخاطبان حزب خود را تشویق به همکاری سیاسی کند (Cadwalladr & Harrison, March 2018).

نیاز به ایجاد تعادل بین اهمیت آزادی بیان و مسائل امنیتی، چالشی حیاتی در برابر فعالیت آنلاین آزادانه و بدون مرز ایجاد می‌کند. همانند سایر مسائل حوزه آزادی بیان، ماهیت فراملی ارتباطات اینترنتی موضوع نظارت انبوه را پیچیده می‌کند، زیرا نظارت انجام‌شده توسط یک کشور به‌ناچار شهروندان کشورهای دیگر را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد و ممکن است قوانین کشورهای دیگر را نقض کند. علاوه بر این، این‌که واسطه‌های آنلاین که عمدتاً مستقر در ایالات متحده و تابع قوانین آن هستند، چگونه و چه زمانی اطلاعات را با مجریان قانون سایر کشورها به اشتراک می‌گذارند، پیامدهای مهمی برای آزادی بیان آنلاین دارد.

ب. حق فراموش شدن

نوع دیگری از تضاد منافع بین بیان اینترنتی و حریم خصوصی، حاصل از در دسترس بودن اطلاعات شخصی در فضای آنلاین است؛ مانند سایر مسائل آزادی بیان اینترنتی، ریشه این مشکل در وسعت گستره و دامنه اینترنت است. در اینترنت راجع به افراد بیش از هر رسانه قدیمی دیگری اطلاعات موجود است. اطلاعات آنلاین عموماً ماندگاری و دسترسی‌پذیری بالایی دارند. یک جستجوی آنلاین ساده می‌تواند سریعاً داده‌های شخصی را از منابع زیادی به‌طور هم‌زمان جمع‌آوری کند. «حق فراموش شدن»¹

بر این عقیده استوار است که حریم خصوصی باید به مردم اختیار قانونی بدهد که وقتی اطلاعات آنلاین مربوط به آن‌ها دیگر به لحاظ اجتماعی کاربردی نیست، بتوانند حذفشان کنند. آنچه اجرای حق فراموش شدن را امکان‌پذیر می‌کند، نقش محوری موتورهای جستجو (به‌ویژه گوگل) در ارتباطات اینترنتی است. موتورهای جستجو عملکرد دسترسی به اطلاعات را تا حدی متمرکز کرده‌اند که قبل از این در سایر رسانه‌های انبوه قابل تصور نبود. عمل حذف اطلاعات از موتورهای جستجو می‌تواند اطلاعات را به‌عنوان یک امر کاربردی، از مقابل دید عموم ناپدید کند.

اتحادیه اروپا نسبت به حق فراموش شدن تعهدی قوی نشان داده است؛ مانند مسئله گفتار نفرت‌پراکنانه، در این مسئله هم رویکرد اتحادیه اروپا متقاعد کردن واسطه‌ها (موتورهای جستجو) برای حذف اطلاعات توهین‌آمیز ارسال شده توسط دیگران است. در پرونده «گوگل اسپانیا علیه برنامه حفاظت از داده‌ها»¹ دیوان عدالت اروپا (ECJ) اعلام کرد که طبق دستورالعمل‌های اجرایی اتحادیه اروپا، موتورهای جستجو «کنترل‌کننده داده»³ هستند. این تشخیص در صورت درخواست مقام‌های ملی، موتورهای جستجو را متعهد به حذف اطلاعات شخصی می‌کند. همچنین این دیوان اعلام کرد علی‌رغم این‌که داده‌های جستجو شده در گوگل در ایالات متحده پردازش شوند یا در اروپا، مقام‌های ملی قانوناً می‌توانند گوگل را مجبور به حذف اطلاعات کنند. شاکی این پرونده که به دنبال حفظ حقوق حریم خصوصی خود بود، درخواست دیگری مبنی بر حذف مقالات چاپ شده در روزنامه‌ها که به فعالیت‌های گذشته او اشاره می‌کردند، داشت که دادگاه با تأکید بر خطرات ویژه اینترنت برای حق حریم خصوصی آن را رد کرد. «گوگل اسپانیا» دو پیش‌فرض کلی را به‌عنوان ملاک‌های برخوردار از حق فراموش شدن در نظر گرفت؛ نخست منفعت عموم در دسترسی به اطلاعات فعالیت‌های گذشته یک فرد باید در طول زمان به منفعت فرد در حذف

1. Google Spain SL V Agenda De Proteccon De Datos

2. Case C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317 [13 May 2014]

3. Data Controllers

اطلاعات منجر شود. دوم آن که اهمیت حریم خصوصی توجیهی است بر این که موتورهای جستجو موظف شوند داده‌ها را به شیوه‌های سازگار با حریم خصوصی کنترل کنند.

در مسئله گفتار نفرت‌پراکنانه، ایالات متحده تنها دموکراسی در غرب است که آزادی بیان را نسبت به سایر منافع حقوقی اولویت می‌شمارد. در مقابل، مخالفت با حق فراموش شدن تا حدی زیاد است که اخیراً نظام‌های قضایی کامن‌لا - به‌ویژه کانادا، انگلیس و آمریکا - با هم علیه آن متحد شده‌اند (Kelly & Satolam, 2017: 9). یکی از عوامل انحراف این کشورها از رویکرد اروپا ممکن است وضعیت متفاوت حق حریم خصوصی در قانون اساسی باشد. در حالی که منشور حقوق بنیادین اتحادیه اروپا صریحاً حفظ حریم خصوصی را واجب می‌شمارد، در قانون اساسی ایالات متحده و منشور حقوق و آزادی‌های کانادا¹ این مسئله بیان نشده است. در واقع در ایالات متحده و کانادا حق حریم خصوصی از طریق سایر حقوق و با تعمیم قضایی به وجود آمده است. موقعیت انگلیس اما بسیار پیچیده است. از نظر قانونی و فرهنگی، انگلیس در اولویت شمردن آزادی بیان نسبت به حریم خصوصی، شبیه ایالات متحده و کانادا است. با این حال، انگلیس در زمان عضویت در اتحادیه اروپا به اصل کلی «گوگل اسپانیا» متعهد بود. خروج انگلیس از اتحادیه اروپا این امکان را برای انگلیس ایجاد می‌کند که از اجرای حق فراموش شدن، شانه خالی کند. با این حال، بازرگانی اتحادیه اروپا و یا سایر مقرراتی که احترام به قوانین مصوبه اتحادیه اروپا را الزامی می‌کنند، ممکن است تعهد انگلیس به حق فراموش شدن را حفظ کنند (Kelly & Satolam, 2017: 34).

حق فراموش شدن آن‌طور که در اتحادیه اروپا به رسمیت شناخته شده است، مطلق نیست. شرکت گوگل بیش از این که درخواست‌های حذف اطلاعات را قبول کند، آن‌ها را رد کرده است. این نشان می‌دهد که ایجاد تعادل مناسب بین حریم خصوصی و

---

1. The Canadian Charter Of Rights And Freedoms

آزادی بیان، بستگی به شرایط خاص هر پرونده دارد (Kelly & Satolam, 2017: 17). باین‌حال، حق فراموش‌شدن می‌تواند آزادی بیان را از طرق مهمی تضعیف کند؛ نخست آن‌که استناد موفق به حق فراموش‌شدن می‌تواند اثر جهانی داشته باشد؛ به‌عنوان‌مثال، فرانسه تلاش کرده گوگل را مجبور کند که اطلاعات توهین‌آمیز را نه‌تنها از موتور جستجوی داخلی خود، بلکه از تمام نتایج جستجوی فرانسوی حذف کند (Lee, 2015: 7). دوم آن‌که مانند مقررات اروپایی که واسطه‌های خصوصی را وادار به کنترل گفتار نفرت‌پراکنانه می‌کند، چارچوب «گوگل اسپانیا» هم قدرت واسطه‌های خصوصی در برابر آزادی بیان را افزایش می‌دهد و آن‌ها را به‌منظور اجتناب از مسئولیت، تشویق به ارجح دانستن حریم خصوصی بر آزادی بیان می‌کند. سوم آن‌که ضرری که حق آزادی بیان با اجرای حق فراموش‌شدن متحمل می‌شود، در دسترس نبودن اطلاعات است که ضرری پراکنده است و ممکن است ملموس نباشد؛ درحالی‌که مزایای حریم خصوصی متمرکز و ملموس هستند. این رویه باعث تمایل به اولویت دانستن حق حفظ حریم خصوصی می‌شود.

2-3. بیان آزاد در مقابل مالکیت فکری

سرعت و وسعت ارائه اطلاعات در اینترنت و همچنین ظرفیت کاربران آنلاین برای تغییر، ترکیب و تولید مجدد اطلاعات، اینترنت را به موتوری غنی برای تولید فرهنگی و خلاقیت تبدیل کرده است. همین ویژگی‌ها باعث ایجاد طیفی از مسائل مربوط به مالکیت معنوی می‌شوند. خصوصاً به دلیل آسانی دانلود فایل‌های دیجیتالی، نقض گسترده قوانین مالکیت معنوی در فراسوی مرزهای ملی امکان‌پذیر شده است. در بحث حاضر، حق مالکیت معنوی در اینترنت فقط از این جنبه اهمیت دارد که حق آزادی بیان، به‌ویژه حق دسترسی به اطلاعات را پیچیده یا تضعیف کند. همه سازندگان محتوای آنلاین به دنبال حمایت‌های قانونی قوی از مالکیت معنوی نیستند. امروزه از

طریق مجوز مشترکات خلاقانه¹ و سایر طرح‌های اشتراک‌گذاری، اینترنت به‌طور چشمگیری مقدار و تنوع اطلاعاتی را که آزادانه در دسترس عموم است، افزایش داده است؛ اما باین‌حال در جوامع دموکراتیک که عموماً در برابر سانسور دولتی اینترنت مقاومت می‌کنند، اهمیت و ارزش مالکیت معنوی به‌عنوان یک حق خصوصی و ریشه داشتن آن در ایدئولوژی لیبرال، حق مالکیت معنوی را به دشمن بزرگی برای آزادی بیان آنلاین تبدیل کرده است.

تجربه در چندین جامعه دموکراتیک نشان داده که چگونه قوانین مالکیت معنوی می‌توانند برای آزادی بیان اینترنتی مرزگذاری کنند. در ایالات‌متحده قانون مصوب، واسطه‌های بیان آنلاین را در برابر آسیب ناشی از گفتارهایی که منتشر می‌کنند، فاقد مسئولیت و دارای مصونیت گسترده اعلام کرده است.² باین‌حال، قانون مصوب دیگری هست که وقتی دارندگان حق تکثیر از یک محتوای اینترنتی به دلیل نقض حقوق مالکیت معنوی خود شکایت می‌کنند، واسطه‌های خصوصی را ملزم به حذف آن محتوا می‌کند.³ این سیستم «اطلاع‌رسانی و حذف»⁴ نقطه اوج قوانین آمریکا برای کنترل غیرمستقیم و اعمال محدودیت محتوایی بر بیان اینترنتی است. در استرالیا هم قانون مصوب مشابهی وجود دارد که واسطه‌ها را وادار به حذف محتوای منتشرشده در خارج از کشور با «هدف اولیه» نقض حق مالکیت معنوی می‌کند.⁵ در جاهای دیگر، احکام قضایی برای حمایت از حق مالکیت معنوی تعهدات قانونی‌ای را بر واسطه‌های بیان اینترنتی وارد کرده‌اند. در یک پرونده گسترده، شرکتی به‌طور غیرقانونی محصولات شرکت رقیب خود را کپی و به بازار عرضه کرده بود و کمپانی گوگل از حذف دامنه این شرکت خاطی از نتایج موتور جستجوی خود امتناع می‌ورزید. دیوان

1. Creative Commons Licenses

2. Communications Decency Act 47 USC § 230(C)(1) (1996)

3. Digital Millennium Copyright Act 17 USC § 512 (2012)

4. This 'Notice And Takedown' System

5. Copyright Amendment (Online Infringement) Act 2015 (Cth)

عالی کانادا در این پرونده، شرکت گوگل را دارای مسئولیت قانونی شمرد.¹ این محدودیت‌های وارد شده بر بیان اینترنتی همگی نشان‌دهنده این هستند که چگونه سرعت و دامنه ارتباطات اینترنتی مشکلات مربوط به مالکیت معنوی را تشدید می‌کند. امکانات ویژه اینترنت برای انتقال و ارائه اطلاعات تنش بین آزادی بیان و مالکیت معنوی را عمیق‌تر می‌کند. هنگامی که کسی محتوایی را در اینترنت مشاهده می‌کند، رایانه او یک کپی قابل مشاهده از محتوا را نمایش می‌دهد و اغلب یک کپی از آن را در حافظه پنهان ایجاد و ذخیره می‌کند. آیا ایجاد آن کپی‌ها حق صاحبان حق تکثیر را نقض می‌کند؟ در حکم قضایی برجسته سال 2014 م. در پرونده شرکت مشاوره روابط عمومی علیه آژانس صدور مجوز روزنامه،² رأی دیوان عدالت اروپا این بود که بازتولید معمول محتوای دارای حق نشر در حین جستجوی اینترنتی، با مقررات حفاظت از حق تکثیر اتحادیه اروپا منافاتی ندارد. اگر قرار بود حین هر جستجوی اینترنتی ساده با کلیک بر لینک‌هایی که به محتوای دارای حق تکثیر منتهی می‌شوند، نقض قانون رخ دهد، آن وقت قانون‌گذاری بر گفتار نفرت‌پراکنانه یا حق فراموش شدن به‌عنوان یک محدودیت اینترنتی کاملاً کوچک و بی‌اهمیت جلوه می‌کرد. اگرچه دیوان عدالت اروپا اساس رأی خود را بر اصول منشور حمایت از آزادی بیان نگذاشت، بازهم این پرونده نقش حیاتی نهادهای قانونی در حفظ دسترسی آزاد عموم به اطلاعات آنلاین را نشان می‌دهد.

اینترنت برای آزادی بیان ارزش فراوانی دارد و بیش‌تر آن به علت آزاد بودن اینترنت، سهولتی که در اتصال مردم به اطلاعات فراهم کرده و فراتر رفتن آن از مرزهای ملی و سیستم‌های قانونی است. همه این ویژگی‌ها به سازمان‌های متعارف حمایت از مالکیت معنوی که از قدرت دولتی برای محدود کردن دسترسی به اطلاعات استفاده می‌کنند، فشار می‌آورند. در برخی از سیستم‌های اروپایی، حقوق اخلاقی به

1. Google Inc V Equustek Solutions Inc [2017] 1 SCR 824

2. Case C-360/13 [2014] ECLI:EU:C:2014: ii95 [5 June 2014]

رسمیت شناخته شده دارای اساس هنجاری عمیق‌تری نسبت به حقوق اقتصادی هستند و به همین دلیل ممکن است تنش شدیدتری با هنجارهای اینترنتی ایجاد کنند (Cotter, 1997: 76). عدم ارتباط مفهومی بین ارتباطات اینترنتی و سازمان‌های مالکیت معنوی ممکن است در نهایت جوامع لیبرال را وادار کند که درباره یک مدل مالکیتی که توان ایجاد تعادل بین منافع مادی و اخلاقی تولیدکنندگان محتوا و منافع عموم (دسترسی به اطلاعات) داشته باشد، تجدیدنظر کنند.

2-4. موثق بودن و تأثیرگذاری منابع خبری اینترنتی

یکی از پیامدهای مهم رشد اینترنت، تغییرات عظیم در شیوه دریافت اخبار روز جامعه است. در شیوه‌های قدیمی توزیع اخبار، تعداد نسبتاً کمی از ایستگاه‌های رادیویی، کانال‌های تلویزیونی، روزنامه‌ها و مجلات بر فضای خبری تسلط داشتند. اینترنت تا حد زیادی این شیوه‌ها را از بین برده است (Bagdikian, 2004). آن رسانه‌های خبری برای تسلط بر بازار به مخاطبان زیادی نیاز داشتند و مجبور به صرف هزینه فراوانی بودند. اینترنت با کاهش هزینه ارتباطات، تولید و توزیع اخبار را به گونه‌ای تغییر داده که فرصت‌ها و مشکلاتی برای جوامع دموکراتیک ایجاد شده است.

از جمله پیامدهای مثبت می‌توان به این اشاره کرد که اینترنت نسل جدیدی از مفسران رویدادهای جاری و شهروندان روزنامه‌نگار را پرورش داده است. سیستم‌های قدیمی پخش اخبار اغلب طیف محدودی از روش‌ها و دیدگاه‌ها را ارائه می‌کردند؛ به‌ویژه در جوامعی که برای سود شرکت‌های خبری بیش‌تر از منافع اجتماعی ارزش قائل بودند. اینترنت درب دنیای روزنامه‌نگاری را به روی افراد و گروه‌هایی که قبلاً امکان بروز نداشتند باز می‌کند؛ مانند زنان در برخی از جوامع محافظه‌کار مذهبی که فرصتی برای صحبت از طریق رسانه‌های انبوه جامعه‌شان ندارند (Radsch, 2012). امروزه هرکسی می‌تواند وظایف اصلی یک روزنامه‌نگار یعنی جمع‌آوری، تحلیل و انتشار اطلاعات مربوط به عموم مردم را انجام دهد. تعداد زیادی از منابع مستقل می-

توانند رویدادهای خبری مهم را پوشش دهند و هزینه پایین انتشار آنلاین اطلاعات، به مخاطبان امکان دسترسی به همه آن منابع را می‌دهد. علاوه بر این، شهروندان روزنامه‌نگار ممکن است هنجارهای متعارف برای نوشتن یک خبر مهم را به چالش بکشند. روزنامه‌نگاران حرفه‌ای می‌توانند با استفاده از محتوای خام شهروندان روزنامه‌نگار، از کار آن‌ها سود ببرند و طیف وسیع‌تری از دیدگاه‌ها را منعکس کنند. شهروند-روزنامه‌نگار به‌خوبی می‌تواند موانع سفت‌وسخت بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان اخبار را از بین ببرد (Goode, 2009: 11).

با این حال، اخبار اینترنتی دو ویژگی دارد که برای روزنامه‌نگاری خطرات جدی به وجود می‌آورد؛ اولین مورد از دست دادن استانداردهای حرفه‌ای است که باعث افول رسانه‌های خبری قدیمی شده است. روزنامه‌نگاران در دوران پیش از اینترنت آموزش‌های حرفه‌ای متداوم داشتند و رسانه‌های خبری اغلب بر اساس استانداردهای منتشرشده شایستگی و اخلاق عمل می‌کردند. این اعتبارنامه‌ها و استانداردها به ارتقای اعتماد جامعه نسبت به رسانه‌ها، حداقل در محدوده‌های هنجاری گسترده، کمک می‌کردند؛ اما امروزه حتی وظیفه‌شناس‌ترین شهروندان روزنامه‌نگار هم عموماً فاقد آموزش رسمی و ساختارهای حرفه‌ای هستند. آن‌ها ممکن است به‌اندازه روزنامه‌نگاران حرفه‌ای حقیقت اخبار را بررسی نکنند و هنجارهای روزنامه‌نگاری حرفه‌ای، مانند لزوم درج منابع متعدد برای ادعاهای حقیقی را درست رعایت نکنند (Morant, 2004: 53). شرکت‌های اخبار آنلاین بزرگ هم ممکن است به‌سادگی و برای به حداکثر رساندن سود، این هنجارها را نادیده بگیرند. چالشی که اخبار اینترنتی برای ساختارهای سنجش اعتبار خبر ایجاد می‌کند، می‌تواند آزادکننده و دموکراتیک کننده باشد. با این حال، تنوع سرسام‌آور رسانه‌های خبری آنلاین علاوه بر ناتوانی اکثر این رسانه‌ها در رعایت استانداردهای حرفه‌ای روزنامه‌نگاری معتبر، می‌تواند مخاطبان را نسبت به اخبار بی‌اعتماد سازد. ظهور رسانه‌های اجتماعی این مشکل را عمیق‌تر کرده است. فیس‌بوک و توییتر به موتورهای غالب ارائه اخبار تبدیل شده‌اند (Madrigal, October 2017).

سهولت دسترسی به رسانه‌های اجتماعی به این معنی است که مخاطبان اینترنت گاهی اوقات بدترین خروجی هر دو دنیای خبری را دریافت می‌کنند؛ گزارش‌هایی که نفوذ بازاری غول‌های خبری دوران قبل از اینترنت را با تعهدات اخلاقی وبلاگ‌نویسان تازه‌کار یا پروپاگاندا‌ی عامدانه ترکیب می‌کنند.

دومین مشکلی که اینترنت برای روزنامه‌نگاری ایجاد می‌کند، پراکندگی توجه مخاطبان است. اینترنت می‌تواند به هر کاربر اطلاعات شخصی‌سازی شده مخصوص خود او را ارائه دهد. این ظرفیت هم استقلال فردی را افزایش می‌دهد و هم ایجاد جوامع مجازی‌ای که همه نوع اهداف مشترک اجتماعی را ترویج می‌کنند، تسهیل می‌کند (Wu Song, 2009). در عین حال، شخصی‌سازی اطلاعات¹ در اینترنت خصوصاً در اخبار عمومی، انسجام اجتماعی را با اتصال گروه‌های خاص به منابع اطلاعاتی متفاوت تهدید می‌کند. رسانه‌های اجتماعی به شدت این تهدید را تشدید می‌کنند و به کاربران اجازه می‌دهند که جوامع متعصبی را شکل دهند که اعضای آن‌ها اعتقادات و تعصبات همدیگر را تقویت می‌کنند (Pariser, 2011). در نتیجه، افکار پست‌مدرنی که به‌طور افراطی به عدم قطعیت حقیقت باور دارند، جزئی از واقعیت اجتماعی روزمره شده‌اند (Landy, September 2017). مخصوصاً در مورد اخبار، کاهش توافق عمومی بر سر فرضیات ابتدایی به این معنی است که شهروندان دموکراتیک می‌توانند اطلاعات را از طریق فیلترهایی دریافت کنند که با تعصبات ایدئولوژیک آن‌ها و تعصبات جوامعی که عضوشان هستند، مطابقت دارند؛ برای مثال در فراندوم سال 2016 م. اتحادیه اروپا (Del Vicario, 2017) و انتخابات ملی سال 2016 م. آمریکا، در رسانه‌های اجتماعی اخبار آن‌قدر شخصی‌سازی شده بود که به‌شدت بر موضع رأی‌دهندگان انگلیس و بر دیدگاه سیاسی رأی‌دهندگان آمریکایی تأثیر گذاشت (Keegan, May 2016). در نهایت، اتاق‌های پژواک مجازی² می‌توانند زمینه‌ای مفید برای جنبش‌های سیاسی افراطی و

1. The Internet's Customization Of Information
2. Virtual Echo Chambers

ایزوله کردن افراد آسیب‌پذیر و بیگانه شوند.

ترکیب استانداردهای حرفه‌ای تضعیف‌شده و درک مخدوش مخاطبان از واقعیت، فرصت‌های خطرناکی را برای سوءاستفاده از گزارش‌های خبری و دست‌کاری افکار عمومی ایجاد می‌کند. در جوامع تمامیت‌گرا و اقتدارگرا، دولت‌ها اینترنت و رسانه‌های اجتماعی را با وقاحت دست‌کاری می‌کنند تا پروپاگانداي خود را گسترش دهند و دموکراسی را در داخل و خارج تضعیف کنند. در جوامع دموکراتیک، بازیگران بی‌وجدان از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی برای تبلیغ پنهانی جهت‌گیری سیاسی خود استفاده می‌کنند؛ بدنام‌ترین نمونه، استفاده مخفیانه دولت روسیه از فیس‌بوک و توئیتر برای تأثیرگذاری بر انتخابات ریاست جمهوری 2016 م. ایالات متحده به نفع برنده نهایی، دونالد ترامپ است (Frenkel & Benner, February 2018). منافع شخصی رسانه‌های اجتماعی، نگرانی‌های بیشتری در مورد کیفیت اطلاعاتی که این رسانه‌ها در اختیار مخاطبان قرار می‌دهند، به وجود می‌آورد؛ برای مثال، یوتیوب درآمد تبلیغاتی خود را با مسدود کردن¹ محتوای کانال‌های کمتر محبوب و هدایت کاربران به سمت ویدیوهای هیجان‌انگیزتر، افزایش می‌دهد (Lewis, February 2018). مشکل مشابهی در قابل‌اطمینان بودن موتورهای جستجو زمانی ایجاد می‌شود که به دنبال کسب سود، نتایج جستجو را جعل می‌کنند (Chandler, 2007: 35).

محیط خبری ازهم‌گسیخته اینترنت در مورد اینکه دولت‌های دموکراتیک در چه صورت و به چه شکل می‌توانند واسطه‌های خبری را برای حفظ منافع جامعه کنترل کنند، سؤالات دشواری ایجاد می‌کند.

---

1. Demonetizing

فرجام سخن

تاکنون اینترنت و رسانه‌های اجتماعی هم به‌عنوان عاملی مثبت در راستای گسترش حق آزادی بیان و هم به‌عنوان دشمنی تازه برای حیات این حق نقش ایفا کرده‌اند. اینترنت راه‌های جدیدی را برای دولت‌ها و شرکت‌های خصوصی ایجاد می‌کند تا سلطه خود را بر مردم و جوامع افزایش دهند. قوانین حمایتی از آزادی بیان آنلاین باید مضرات اینترنت را در کنار منافع آن در نظر داشته باشند. درعین‌حال این مسئله نباید باعث واکنش عجولانه برای رفع این معضلات شود؛ بلکه باید به دنبال استراتژی‌های نظارتی مطابق با ارزش‌های دموکراسی بود تا بتوان بیان آسیب‌زا را شناسایی و کنترل کرد. در این مقاله چالش‌هایی که این فضای جدید برای صیانت از آزادی بیان ایجاد می‌کنند در دو محور مشکلات ساختاری و ماهوی بررسی شده است.

تسهیل آزادی بیان در جامعه به ساختارهای سیاسی، اقتصادی و فنی رسانه‌های جمعی بستگی دارد. اساسی‌ترین عامل ساختاری که اثربخش بودن یک رسانه ارتباطی را معین می‌کند، در دسترس بودن آن رسانه برای کاربران است. با این وجود ما همچنان شاهد شکاف عظیمی در دسترسی برابر به اینترنت در سطح جهان هستیم. معضل ساختاری دیگری که دولت‌ها با آن روبه‌رو هستند، متمرکز شدن قدرت بخش خصوصی در ارائه خدمات اینترنتی است. نبود مقررات دولتی، لزوماً داشتن آزادی بیان را تضمین نمی‌کند. واسطه‌های خصوصی عمدتاً نحوه جریان پیدا کردن اطلاعات در بین کاربران اینترنت را معین می‌کنند. ماهیت و قدرت واسطه‌های بیان اینترنتی، مشکل همیشگی نظریه آزادی بیان را تشدید می‌کند: آیا دولت‌ها می‌توانند برای واسطه‌ها مقررات تعیین کنند؟ آخرین مجموعه از مشکلات ساختاری آزادی بیان اینترنتی که با برخی از مشکلات ماهوی مطرح‌شده نیز تعامل دارد، مربوط به چالش‌های مفهومی و منطقی حاصل از اینترنت است در زمانی که دولت‌ها به دنبال قانون‌گذاری بر محتوای گفتار هستند. یک سؤال اساسی و دشوار در مورد مقررات محتوایی این است که آیا داده‌های موجود در اینترنت، سخنانی هستند که مستحق حفاظت قانون اساسی باشند؟

پاسخ دولت‌ها به سؤالات مطرح شده پیش از تصمیم‌گیری درباره چگونگی حفاظت از آزادی بیان، امری ضروری است.

برخلاف مقررات ساختاری که به صورت غیرمستقیم از آزادی بیان حمایت می‌کنند، مقررات ماهوی به صورت مستقیم محتوای گفتار را هدف قرار می‌دهند تا به اهداف نظارتی دست یابند و فرصتی را برای رژیم‌های اقتدارگرا برای ایجاد محدودیت‌های اساسی و گسترده‌ای بر بیان اینترنتی فراهم می‌کنند. ولی نظام‌های سیاسی دموکراتیک استراتژی‌های نظارتی غیرمستقیم از طریق واسطه‌های خصوصی را ترجیح می‌دهند؛ مگر اینکه اولویت‌های مقرراتی دیگری وجود داشته باشند که منافع حمایت از آزادی بیان بتوانند به طور قانونی در برابر آن‌ها تعدیل شوند. یکی از مواردی که دولت‌ها مجبور به اتخاذ قانون‌گذاری محتوایی کرده است، رشد گفتار نفرت‌پراکنانه و افتراآمیز در بستر اینترنت است. حفاظت قانونی از گفتار نفرت‌پراکنانه و یا اعمال محدودیت بر آن، هر دو مشکلاتی را ایجاد می‌کنند؛ از یک‌سو، در کشورهایی که آزادی بیان اولویت داده شده، شاهد افزایش شدید فعالیت گروه‌های نفرت‌پراکن بوده است، از سوی دیگر اعمال محدودیت بر گفتار نفرت‌پراکنانه این سؤال را به وجود می‌آورد که تا چه حد می‌توان این محدودیت را ادامه داد؟

حق آزادی بیان دائماً با حق حریم خصوصی در تعامل است. ایجاد تعادل میان امنیت ملی و حریم خصوصی همواره یکی از چالش‌های مهم دولت‌ها بوده است. اینترنت حداقل دو نوع مشکل ایجاد کرده که بیان را با حریم خصوصی مرتبط می‌کند؛ یک نوع مشکل زمانی به وجود می‌آید که دولت‌ها حریم خصوصی را طوری به خطر می‌اندازند که ممکن است آزادی بیان را تضعیف کند. نوع دیگر مشکل زمانی ایجاد می‌شود که دولت‌ها به دنبال حفظ حریم خصوصی به روش‌هایی هستند که ممکن است آزادی بیان را تهدید کند.

اینترنت برای آزادی بیان ارزش فراوانی دارد و بیش‌تر آن به علت آزاد بودن اینترنت، سهولتی که در اتصال مردم به اطلاعات فراهم کرده و فراتر رفتن آن از

مرزهای ملی و سیستم‌های قانونی است. همه این ویژگی‌ها به سازمان‌های متعارف حمایت از مالکیت معنوی که از قدرت دولتی برای محدود کردن دسترسی به اطلاعات استفاده می‌کنند، فشار می‌آورند. عدم ارتباط مفهومی بین ارتباطات اینترنتی و سازمان‌های مالکیت معنوی در نهایت می‌تواند جوامع را وادار کند که درباره یک مدل مالکیتی که توان ایجاد تعادل بین منافع مادی و اخلاقی تولیدکنندگان محتوا و منافع عموم (دسترسی به اطلاعات) داشته باشد، تجدیدنظر کنند. یکی دیگر از پیامدهای مهم رشد اینترنت، تغییرات عظیم در شیوه دریافت اخبار روز جامعه است. محیط خبری از هم‌گسیخته اینترنت در مورد اینکه دولت‌های دموکراتیک در چه صورت و به چه شکل می‌توانند واسطه‌های خبری را برای حفظ منافع جامعه کنترل کنند، سؤالات دشواری ایجاد می‌کند.

همان‌طور که به‌طور مفصل بحث شد در کنار امتیازهای زیادی که عصر دیجیتال به ارمان آورده، تغییرهایی را ایجاد کرده که استراتژی‌ها، مبانی و اصول قانون‌گذاری در رابطه با صیانت از آزادی بیان را با چالش روبه‌رو کرده است. با وجود تجربه تاریخی صیانت از آزادی بیان اگر قانون‌گذار بدون در نظر گرفتن ساختار و بستری تازه ارتباطات آنلاین اقدام به حل معضلات کند نه تنها قادر به رفع آن‌ها نخواهد شد بلکه باعث دامن زدن به مشکلات فعلی و یا ایجاد دغدغه‌های تازه‌ای خواهد شد. در نهایت دولت‌ها برای حل این معضلات نیازمند در نظر گرفتن مختصات متفاوت این حوزه هستند و بدون شک نیاز به روند و رویه‌هایی جدیدی است که نظام‌های قانون‌گذاری بتوانند همگام با سرعت تحولات در این عصر توانایی اتخاذ رویکردهای تخصصی و کارآمد را در زمان مناسب داشته باشند. با توجه به فراملی بودن اینترنت برای حل معضلات آن نیز نیاید به حقوق داخلی کشورها اکتفا کرد و نیاز به تأسیس نهادهای بین‌المللی تخصصی و حضور پررنگ‌تر حقوق بین‌الملل برای حمایت از حق آزادی بیان در این عصر بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

References

- Ackerman, S., & Ball, J. (2014). Optic Nerve: millions of Yahoo webcam images intercepted by GCHQ. *The Guardian*, 27. <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/gchq-nsa-webcam-images-internet-yahoo>> accessed 28 August 2018.
- Bagdikian, B. H. (2004). *The new media monopoly: A completely revised and updated edition with seven new chapters*. Beacon Press.
- Bambauer, D. E. (2012). Orwell's armchair. *U. Chi. L. Rev.*, 79, 863.
- Benjamin, S. M. Algorithms and Speech" (2013). *University of Pennsylvania Law Review*, 161, 1445.
- Bhagwat, A. (2011). Sorrell v. IMS Health: Details, Detailing, and the Death of Privacy. *Vt. L. Rev.*, 36, 855.
- Borger, J. (2013). GCHQ and European spy agencies worked together on mass surveillance. *the Guardian*, 1. <<https://www.theguardian.com/uk-news/2013/nov/01/gchq-europe-spy-agencies-mass-surveillance-snowden>> accessed 28 August 2018.
- Cadwalladr, C., & Graham-Harrison, E. (2018). Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach. *The guardian*, 17(1), 22. <<https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/cambridge-analytica-facebook-influence-us-election>> accessed 28 August 2018.
- Chandler, J. A. (2006). A right to reach an audience: An approach to intermediary bias on the Internet. *Hofstra L. Rev.*, 35, 1095.
- Cotter, T. F. (1997). Pragmatism, economics, and the droit moral. *NCL Rev.*, 76, 1.
- Del Vicario, M., Zollo, F., Caldarelli, G., Scala, A., & Quattrociocchi, W. (2017). Mapping social dynamics on Facebook: The Brexit debate. *Social Networks*, 50, 6-16.
- Eko, L., Kumar, A., & Yao, Q. (2011). Google this: The great firewall of china, the it wheel of India, Google inc., and internet regulation. *Journal of Internet Law*, 15(3), 3-14.
- Evgeny Morozov, *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom* (Public Affairs 2011).
- Frenkel, S., & Benner, K. (2018). To stir discord in 2016, Russians turned most often to Facebook. *The New York Times*, 17. <<https://www.nytimes.com/2018/02/17/technology/indictment-russian-tech-facebook.html>> accessed 28 August 2018.
- Frischmann, B. M., & Van Schewick, B. (2006). Network neutrality and the economics of an information superhighway: A reply to Professor Yoo. *Jurimetrics*, 47, 383.

- Goode, L. (2009). Social news, citizen journalism and democracy. *New media & society*, 11(8), 1287-1305.
- Greenwald, G., & MacAskill, E. (2013). NSA Prism program taps into user data of Apple, Google and others. *The Guardian*, 7(6), 1-43. (The Guardian, 7 June 2013)
 <<https://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data>> accessed 28 August 2018.
- Joseph, S. (2012). Social media, political change, and human rights. *BC Int'l & Comp. L. Rev.*, 35, 145.
- Kang, C. (2017). FCC repeals net neutrality rules. *The New York Times*, 12(14), 2017.
- Keegan, J. (2016). Blue feed, red feed. *The Wall Street Journal*, 18. <<http://graphics.wsj.com/blue-feed-red-feed/>> accessed 28 August 2018
- Lee, D. (2017). Germany's NetzDG and the threat to online free speech. *Yale Media Freedom & Information Access Clinic Case Disclosed Blog*, 10.
- Lee, E. (2015). The right to be forgotten v. free speech. *ISJLP*, 12, 85.
- Lewis, P. (2018). Fiction is outperforming reality': How YouTube's algorithm distorts truth. *The Guardian*, 2, 2018. <<https://www.theguardian.com/technology/2018/feb/02/how-youtubes-algorithm-distorts-truth>> accessed 28 August 2018.
- Madrigal, A. C. (2017). What Facebook did to American democracy. *The Atlantic*, 12. <<https://www.theatlantic.com/technology/archive/2017/10/what-facebook-did/542502/>> accessed 28 August 2018.
- Magarian, G. P. (2018). Forward into the Past: Speech Intermediaries in Television and Internet Ages. *Okla. L. Rev.*, 71, 237.
- Marthews, A., & Tucker, C. E. (2017). Government surveillance and internet search behavior. <<https://www.sebastianwendt.de/wp-content/uploads/2015/06/Government-Surveillance-and-Internet-Search-Behavior.pdf>> accessed 28 August 2018.
- Michael J Kelly and David Satolam, 'The Right to Be Forgotten' (2017) U III L Rev 1, 38-9.
- Morant, B. D. (2003). Democracy, Choice, and the Importance of Voice in Contemporary Media. *DePaul L. Rev.*, 53, 943.
- Nunziato, D. C. (2009). *Virtual freedom: Net neutrality and free speech in the internet age*. Stanford University Press.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: How the new personalized web is changing what we read and how we think*. Penguin.
- Radsch, C. (2012). Unveiling the revolutionaries: Cyberactivism and the role of women in the Arab uprisings. *Rice University James A. Baker III*

- Institute for Public Policy Research Paper*. <<https://www.bakerinstitute.org/media/files/news/130a8d9a/IIP-pub-CyberactivismAndWomen-051712.pdf>> accessed 28 August 2018.
- Ruijgrok, K. (2017). From the web to the streets: internet and protests under authoritarian regimes. *Democratization*, 24(3), 498-520.
- Schauer, F. (2003). The boundaries of the First Amendment: A preliminary exploration of constitutional salience. *Harv. L. Rev.*, 117, 1765.
- Song, F. W. (2009). *Virtual communities: Bowling alone, online together* (Vol. 54). Peter Lang.
- Stoycheff, E. (2016). Under surveillance: Examining Facebook's spiral of silence effects in the wake of NSA internet monitoring. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 93(2), 296-311.
- Tracy, J. F. (2008). C. Edwin Baker, *Media Concentration and Democracy: Why Ownership Matters*. New York: Cambridge University Press, 2007. £ 35.00 (hbk), £ 14.99 (pbk). 256 pp. *European Journal of Communication*, 23(2), 249-253.
- Tushnet, R. (2007). Power without responsibility: Intermediaries and the First Amendment. *Geo. Wash. L. Rev.*, 76, 986.
- Volokh, E. (1994). Cheap speech and what it will do. *Yale LJ*, 104, 1805.
- Weston, G., Greenwal, G., & Gallagher, R. (2014). CSEC used airport Wi-Fi to track Canadian travellers: Edward Snowden documents. *CBC News*, January, 30. <<http://www.cbc.ca/news/politics/csec-used-airport-wi-fi-to-track-canadian-travellers-edward-snowden-documents-i.25i788i>> accessed 28 August 2018.
- Wu, T. (2019). Is the first amendment obsolete?. In *The Perilous Public Square: Structural Threats to Free Expression Today* (pp. 15-61). Columbia University Press.
- Yemini, M. (2008). Mandated network neutrality and the first amendment: lessons from Turner and a new approach. *Va. JL & Tech.*, 13, 1.

Document:

- Case C-131/12, ECLI:EU:C:2014:3i7 [13 May 2014].
- Case C-360/13 [2014] ECLI:EU:C:20i4: ii95 [5 June 2014].
- Communications Decency Act 47 USC § 230(c)(1) (1996).
- Copyright Amendment (Online Infringement) Act 2015 (Cth).
- Digital Millennium Copyright Act 17 USC § 512 (2012).
- Google Inc v Equustek Solutions Inc [2017] 1 SCR 824.
- Google Spain SL v Agenda de Protecdon de Datos.
- Law no 20,453 (Biblioteca del Congreso Nacional de Chile, 26 August 2010)

Regulation (EU) 2015/2020; 'All You Need to Know about Net Neutrality Rules in the EU' (Body of European Regulators for Electronic Communications) <<https://berec.europa.eu/eng/netneutrality/>> accessed 28 August 2018.

Reno v American Civil Liberties Union, 521 US 844 (1997).

Sorrell v IMS Health, Inc, 564 US 552, 570 (2011).

Telecom Decision CRTC 2011-44, Canadian Radio-Television and Telecommunications Commission (25 January 2011).

Telecommunications Act, SC 1993, c 38.

The Canadian Charter of Rights and Freedoms.

US Telecom Ass'n v Fed Communications Comm'n No 15-1063 (DC Cir 1 May 2017) (Kavanaugh J, dissenting from denial of rehearing en banc).